

TÜRK DEMOKRASİSİNDE MUHAFAZAKÂRLIĞIN ALGILANIŞI:

ANAP (ÖZAL DÖNEMİ) – AKP DÖNEMİ

Halenur UYANIK

GİRİŞ

Muhafazakârlığın tarihsel süreç içerisinde kendine yer edinmesi diğer tüm ideolojiler gibi II. Dünya Savaşından sonra anlam bulmuş, hayata nüfuz etmiştir. Modern çağın yaratmış olduğu ideolojiler, geçmişin izlerini, köklerini alarak gelecek tasavvurunun dayanak noktaları olurlar. Toplumlar için sosyal değişim, dönüşüm anlamında pencere açarlar. Devlet yönetimi bu bakış açısı üzerinden şekillenip gündelik hayata nüfus ettirilmeye çalışılır. Türkiye toprakları için ilk ideolojik serüven ise modern siyasi anlamda değişimin başladığı Tanzimat sürecinde görülür. Muhafazakârlık, siyasal otoritenin meşrulaştırılmasında önemli bir rol üstlenir, kalıcılığı ve kapsayıcılığı sağlar. Muhafazakârlık ülkemizde kimi zaman bir övünç kaynağı – bilhassa kadınların kendi kimliklerini açıklama noktasında – kimi zamanda gericiliğin, yobazlığın, yerinde saymışlığın kavramı olmuştur. Popüler kullanımına değindiğimizde genellikle dindar olmayı, geleneksel yaşam tarzına uygun bir hayatı tasavvur ettiren muhafazakârlık Batı tarihinde bir felsefi birikimin taşıyıcılığını, bir düşünceyi koruma (conservation) anlamındadır. Fransız İhtilali, Aydınlanma Dönemi gibi süreçlerin çıkış noktası Batı da devrimci siyasete sanayi toplumuna ve aydınlanmacı rasyonalizme karşı burjuva sınıfının ortaya koymuş olduğu bir duruş olarak ortaya çıkan muhafazakârlık kendi felsefesinde “düzen” ve “istikrarı” şiar edinmiştir. Düzensizliğe ve kaosa karşı toplumu bir arada tutma birliği ve bütünlüğü koruma söylemini savunur.

Bu makalede Türk siyasetinde muhafazakârlık söyleminin siyasal süreç içerisinde ne şekilde hangi süreçlerle hayat bulduğunu bilhassa 1980’lerle 12 Eylül Darbesi sonrası bir kaos sürecinden çıkmaya hazırlanan toplumda kendine yer edinmiş olan bu ideolojinin ANAP -Özal dönemi- ve AKP hükümetleri döneminde bu ideolojik algı etrafında toplumun nasıl yönetildiği ele alınacaktır. 20.yy son çeyreğinde başta ABD ve İngiltere gibi devletlerinde siyasi yönetim şeklinin temelini oluşturan muhafazakârlık algısının Türk toplumuna ne şekilde endekslendiği Türk toplumunun yapısına siyasal süreç içerisinde nasıl tezahür ettiği ele alınacaktır.

Anahtar kelimeler: İdeoloji, Muhafazakârlık söylemi, AKP ve ANAP dönemleri

1. Muhafazakâr Düşüncenin Doğuşu

Muhafazakârlık bir düşünce sistemi olarak belli bir ideolojik görüş temellerine sabit bir fikir hareketidir. Toplumsal dönemlerin konjonktürel havası içerisinde entelektüellerin zihninde şekillenen bu fikir hareketlerin (milliyetçilik, radikalizm, liberalizm muhafazakârlık...) amacı, toplumu nasıl bir arada tutarız? Sosyal düzenin uzun soluklu olmasını nasıl sağlarız? olmuştur. Bir fikir hareketi olarak muhafazakârlığın bu sorulara sorunlara vereceği cevap ise “düzen içinde değişme ve birliği bütünlüğü korumadır”. Fransız ve Sanayi devrimlerinin yaratmış olduğu toplumsal devinim altüst oluş içerisinde bütüncül bir toplum anlayışını hâkim kılan fikir hareketi olarak Muhafazakârlık tahribatın toplumsal çözülmüşlüğü panzehri olarak ortaya çıkar. II. Dünya savaşıyla yeni şekillenmeler, oluşumlar içinde toplumlar için ideolojiler vazgeçilmez yol haritaları olmuştur. Karpat yeni kurulan devletler için ideolojiyi şöyle ifade eder: “Toplumu seferber edip bir devlet şeklinde yeniden örgütlemekte ve modern bir siyasal kültürü yaymakta kullanılan, yeni ülkelerin manzumesi” şeklinde ideolojileri ele alır. (2009: 291). Muhafazakârlık ideolojisinin en önemli ismi E. Burke göre temel bir hak ve özgürlük olan “düzen” ilkesiyle birlikte ele alınmalı, ona bağlı olmalıdır. Sakinlik ve sessizlik insanın normal halidir ve bu durumun korunması gerekir. Yüzyılların biriktirdiği akıl ve deneyim gözetilerek, özgürlükler bu özellikler bozulmaksızın son derece yavaş ve tedrici bir biçimde elde edilmelidir; hızlı bir değişim ve reform programına karşıdır. Burke, toplumda istenilen düzen ve istikraradır, bunun sağlanabilmesi için toplum düzenini bozacak şeylerden kaçınmak gerekir. (Ünsaldı, 2012: 42). Hoffer ise Muhafazakârı şöyle tanımlar: “Muhafazakâr, ‘şimdi’nin daha da iyileştiriciliğine inanmaz ve geleceğe, şimdiki görüşüne uygun bir biçim vermeye çalışır. Onun geçmişle ilgisi şimdiki güven altına almak içindir. Şüphecide muhafazakâra çok benzer. Şüpheciye göre şimdiki zaman, olmuş ve olacak şeylerin toplamıdır.” (2011: 83). Bu düşünce çerçevesinde Muhafazakârın gelecek karşısında endişe duygusunu taşımasından kaynaklanan şimdinin geçiciliği ve yarın için ne olup biteceğine yönelik karşı tutumunda bir korku endişe hakimdir. Bu yüzden ki muhafazakârlar için aile ve din en önemli kurumlar olmuştur. Bilhassa din muhafazakâr düşüncenin en önemli argümanıdır. “Dinin muhafazakâr düşünüşteki yeri tipik ve kritiktir: muhafazakârlık vazgeçilmez hazinesi olan dini modern bir müdahaleye tabi tutar, onu dünyevi saiklerle yeniden yorumlar, yeniden biçimlendirmek ister. Dini, belki kendisi uğruna olmaktan ziyade, toplumun istikrarı ve otorite açısından kaçınılmaz sayar. Dindarlıktan çok dini ritüellerine, din bağına ehemmiyet verir”.(Beneton,1991:110)

Muhafazakârlık; geleneğe önem veren, tecrübeleri, yerleşmiş adet ve kurumları sürdürmeyi isteyen hatta geleneğe kutsal bir özellik atfederek onun tarihi bilgelik ve tecrübeyi temsil ettiğini iddia eden bir ideolojidir. Muhafazakârlar geleneğin insanlara kimlik duygusu verdiğini ve geçmişle bağını kurarak önemli bir fonksiyon gördüğünü vurgularlar (Yılmaz, 2001: 93 akt. Göksu,2013: 82). Dünya görüşü itibarıyla Türk insanının, muhafazakâr düşünce modeline daha yakın durduğu söylenebilir. Çünkü genel itibarıyla Türk insanında dünya görüşü, akıl, mantık ve nedensellik kategorileri üzerine değil; değer ve inanç kategorileri üzerine oturmuştur. İnanç ve ideolojik değerler geçmişi korumaya yönelik olduğu için, Türk insanı muhafazakâr bir dünya görüşüne sahip olduğu (Erkan, 2000: 132 akt. Göksu, 2013: 82) ileri sürülebilir. Genel kabul gören anlayışa göre, 12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrasında Türkiye’de siyasal dengeler çok ciddi şekilde alt üst olmuş ve bu süreç, sağ ideoloji ve kimliklerin önünü açmıştır. Sağın bir parçası olan muhafazakârlık ve muhafazakâr kimlik yükselişe geçmiştir. 1980’lerden 1990’lara uzanan dönemde sermaye yapısında ve toplumsal tabakalaşma da değişim dalgasının yaşanması, etnik ve dinsel nitelikli aidiyet gruplarının birer aktör olarak görünürlüğünün artması, çevre ile merkez güçlerinin merkezde karşı karşıya gelmeleri (Bayramoğlu, 2001: 33 akt. Göksu, 2013: 82). Muhafazakârlar, iktidarın ve insanın ihtiraslarının ihtiyatlı bir şekilde sınırlandırılması gerektiğine inanırlar. Siyaseten ifade etmek gerekirse iktidar, bir şahsın istediği şeyi, vatandaşlarının isteklerini dikkate almaksızın, yapabilme yetisidir. Bir bireyin ya da küçük bir grubun, vatandaşların iradesi üzerinde kontrolsüz bir biçimde tahakküm kurduğu bir devlet, ismi ister monarşi ister aristokrasi, isterse demokrasi olsun- despotik bir devlettir. Her kişi, iktidarın kendisinde olduğunu iddia ettiği vakit, toplumda anarşi baş gösterir. Herkese karşı hoşgörülü olmadığı ve bazı kişilerin bazılarında daha güçlü ve daha zeki olduğu kaçınılmaz gerçeğine karşı çıktığı için, anarşi fazla uzun sürmez. Anarşiyi, iktidarın az sayıda kişinin tekeline olduğu tiranlık ya da oligarşi takip eder.

Muhafazakârlar siyasi iktidarı, anarşi ya da tiranlığa mahal vermeyecek şekilde sınırlandırmaya ve dengelemeye çalışırlar. Bununla birlikte, her yaştan erkek ve kadın, hayalî geçici bir fayda sağlamak uğruna, iktidara getirilen sınırları yok etmeye meyillidir. Radikaller için iktidar, kendi ellerinde olduğu sürece, iyiliğe hizmet eden bir güçtür. Fransız ve Rus devrimcileri, özgürlük adına, iktidar üzerindeki kadim kısıtlamaları ortadan kaldırmışlardır; fakat iktidar büsbütün ortadan kaldırılamaz; iktidar, her zaman bir şekilde birilerinin elinde olur. (muhafazakar.com/)

2.Muhafazakâr Siyasal Yaklaşımın Topluma Etkileri

Muhafazakâr görüş keskin radikal görüşleri kesinlikle reddeden bir paradigmaya sahiptir. İnsanların yüzyıllardan beri edindiği örfleri, adetleri, gelenekleri, toplum için en büyük güç kuvvet kaynağı olarak görürler değerler üzerinden insanları ortak paydada toplamaya çalışırlar. Bu çerçevede “Muhafazakârlık toplumsal ve siyasal yapı ile iktidar kurumlarının soyut ilkelere göre kurulması yerine toplumun şartlarından doğmasını, gelenek ve değerlerle uyum içinde bulunmasını istemekte, devlete önem vermekle birlikte devletin amacının aile, yerel cemaat, bölge vb. gibi ikincil ve özerk kurumlarıinkiyle çatışmamasını, onlarla uyumlu olmasını istemekte, böylece demokrasi ile uyumlu bir halde bulunmaktadır. Kısaca devlet, bu geleneklere saygılı olmalı, soyut ve rasyonel siyasi ilkeler yerine toplum koşulları ve dengeleri içinde işlemeli, siyasetin alanı da sınırlı olmalıdır”. (Yılmaz, 2001: 129). Devletin bu gelenek kavramına atfettiği önemin gerekçesini Giddens şöyle açıklar: “Otorite, sadakat ve gelenek kavramlarının hepsinin muhafazakârlık için hayati olduğu kabul edilirse de bunları eşit saymak zor olacaktır. Gelenek burada kesinlikle en temel düşüncedir, onun yokluğunda diğer kavramlar ikna güçlerini kaybeder. Çünkü muhafazakârların ilgilendiği yalnızca otoritenin herhangi bir biçimi değil, geleneksel semboller aracılığıyla biçimlendirilen ve meşrulaştırılan otoritedir. Sadakat de yalnızca şu ya da bu ortak bütünlüğe ait olma konusu değildir; bilinçli, rasyonel birlikten çok bir gelenek temelinde düzenlenen gruplarla kurulan ilişki anlamına gelir.” (2002: 50).

Muhafazakâr siyasal söylemin içeriğine, amacına değindiğimizde, Çaha’ ya göre; “Muhafazakâr düşünce anlayışına göre siyaset, toplumu ‘iyi toplum’ kurmanın ve önceden kurgulanan bir hedefe varmanın bir aracı olarak görmek değildir. Bundan dolayı da değerlerin, toplumsal yapının ve ilişkilerin siyasi otorite eliyle yeniden düzenlenmesi, yukarıdan aşağıya yöntemiyle toplumun yeniden inşa edilmesinin karşısındadır. Çünkü bütün toplumlar için evrensel bir model olduğuna inanmamakta ve her toplumun kendi tarih tecrübesi ve karakterinden etkilenen farklı bir modeli olduğuna inanılmaktadır. Siyasal konularda tecrübeyi ve geleneği tercih eden muhafazakâr düşünce, toplumu mükemmel bir toplum haline getirme ve ideal şekle sokmaya yönelik çabalara şüpheyile bakmakta, Jakoben yaklaşımları tasvip etmemektedir.” (Dursun, 2004: 180)

Türk Muhafazakârlığı, muhafazakârlığın Batı’da ortaya çıkış koşullarından daha farklı toplumsal koşulların ürünüdür. Türk Muhafazakârlığının, resmî ideolojinin üzerinde yükseldiği modernist-pozitivist paradigma ile ilişkisinde bir biçimde hep var olan “orta yolu

bulmak” gayreti, Batı’nın teknolojik üstünlüklerinden istifade etmek ile sahip olunan kültürel değer ve kodları korumak, dolayısıyla “kendisi olmak/kalmak” saiki arasındaki gerilim, tipik bir geç modernleşme sendromu olarak görülebilir. (Safi, 2005: 138). Türkiye’deki merkez sağ siyasetin daha çok liberal bir muhafazakâr gelenekten, milliyetçi siyasetin ise daha çok otoriter bir muhafazakârlıktan beslendiği görülmektedir. Milliyetçi siyaset deyince sadece sağdaki milliyetçi siyaset değil, aynı zamanda soldaki (merkez solda yer alan CHP ve DSP gibi) milliyetçi siyaset de otoriter bir muhafazakâr anlayıştan beslenmektedir. (Çaha, 2004: 72). Muhafazakâr düşünüşte otorite, dinde devlette de içerilen bir temel ilkedir. Bir güven ve meşruiyet kaynağıdır. Muhafazakârlığın rasyonalizme (veya onun aşırılığına) tahammülsüzlüğü, onun sabit ve somut olması gereken bir Otorite fikrini sarsmasındandır. (Bora, 2014: 60).

3.1980’lerle Ortaya Çıkan “Yeni Muhafazakârlık” ve Özal Dönemi

1980’ler ile dünya artık soğuk savaşın yaratmış olduğu iki kutuplu dünya düzeninden ‘tek kutuplu’ dünya düzenine geçişi ile yeni kavramsal konjektürel bir süreç içerisine girmiş olan toplumlarda gelişen ideolojik değişim sürecini tasvir etmek amaçlı olarak dünyada uygulanmaya başlayan ve rağbet gören “Thatcherizm”, “Reaganomics” gibi yeni ekonomik süreçler, maliye politikaları ve vergi indirimleri “Yeni Muhafazakârlık” kavramı boyutuyla gerçekleşmeye ve yayılmaya başlamıştır. Yeni Muhafazakârlık, içerisinde kültürel temel tasavvurların, sosyal-felsefi insan imgelerinin, sosyalbilimsel teori metinlerinin ve amprik tarifelerin yoğunlaştırılarak siyasi savlar halinde getirildiği, bu türden bir paradigmadır. Yeni Muhafazakârlık, neoliberal ekonomi- politikten, sosyobiyojoloji ve insan genetiğinden, pozitivist Marksizm eleştirisinden, Muhafazakâr kültür eleştirisinden ve demokrasi hakkındaki elitis teoriden gelen savları, tehdit altında olduğunu hissettiği Barılı toplumların “liberal” akılcılığın siyasi savunması için seferber eder. (Helmut, 1998: 13). “ Eski Muhafazakârlıktan” farklı olarak “Yeni Sağ” elbette ki ahlaki meselelerde büyük ölçüde devletin tarafsızlığının kabul ettirilmiş olduğu, siyasi bir evrenselciliğin anayasada teminat altına alındığı ve sekülerleşmiş bir kültürün büyük ölçüde kabul gördüğü koşullar altında ortaya çıkıyor. Yeni sağın taraftarları öncelikle, kültürün, aydınlanmış elitlerin önyak olduğu ve idari olarak “yukarıdan” kabul ettirilen modernleştirilmesine tepki gösteriyorlar. Öfkelerinin özellikle kabardığı siyasi konular her zaman için, çocuk eğitimi, eğitim politikası, kadın ve ailenin statüsü, cinsellik ve dinin uygulanışı gibi kültürel değerlere hassas deneyim alanlarında yer alıyor. (Helmut, 1998: 15). Özellikle Muhafazakârlığın 20.yy’ın son çeyreğindeki egemenlik biçimlerinden birini temsil eden neo-Muhafazakârlık, hem klasik

veya geleneksel Muhafazakârlığa, hem de diğer ideolojilere karşı pratik siyasette ve siyasi söylemde kazandığı zaferi kutlarken, kendisi açısında nihai olan bu zaferle yetinmeyeceğini de ifade etmektedir. Bu kesimin hem pratikteki mücadelelerinde, hem de önde gelen düşünce adamlarının eserlerinde somutlaşan bir karşı – saldırıdan söz etmek mümkündür. Burke’ün temsil ettiği klasik Muhafazakârlığın geçmişteki ve günümüzdeki savunucularının farklı kültürleri ve o kültürlerin meşruluğunu tanıyan mistik boyutu neo- Muhafazakârlıkta seküler bir milliyetçiliğe dönüşmüştür. (Özipek, 2011: 206-207). Sekülerleşmenin pratik bir hayattan dışlayarak manevi alana ittiği dinin yerini kollektif bir kimlik olarak milliyetçiliğin alışı da neo- Muhafazakârlığın çatışma alanlarına yenilerini eklemiştir. 20.yy’ın son çeyreğinden itibaren Muhafazakâr düşünce geleneğinde ulusal bütünlüğe ve kültürel kimliğe yapılan vurgu anlamında milliyetçi bir damarın hep olageldiği; ancak bu damarın Muhafazakâr akıl tarafından yumuşatıldığı söylenebilir. Bununla birlikte günümüzdeki neo- Muhafazakârlık, ikili bir yapıyı yeni sağ’ın ekonomide “liberal”, siyasette otoriter bir parçasını yansıtmaktadır. (Özipek, 2011: 205-206).

Türkiye, 1950 sonrasında yeni müttefiki olan Amerika aracılığıyla liberalizm ile tanışmaya başlamıştır. Bu süreçte Türk aydın ve siyasetçilerin geçerli olan ekonomik ve siyasi anlayışına liberalizm hakim olmuştur. liberalizm ana hatlarıyla Muhafazakârlıkla birlikte, hatta Muhafazakâr kesimin omuzları üzerinde Türkiye’ye taşınmıştır. Bu bakımdan Türkiye’de liberalizmin çekim alanı büyük ölçüde Muhafazakâr kesimdir ve bu çekim alanı hala aynı olmaya devam etmektedir. Liberal düşüncenin Türkiye’yi kuşatması 1980 sonrası dönemde olmuştur. Yine Muhafazakâr özellikleriyle dikkat çeken Turgut Özal Türk toplumunun liberalizmin iktisadi ve kısmen de olsa siyasi değerleriyle tanışması sağlamıştır. Liberal iktisadi modeli tam anlamıyla devreye sokmamış olsa da Özal, serbest teşebbüse dayalı ekonomi modelini bugün sol partilerin bile programına sokmayı başaran bir etki bırakmıştır. Aynı şekilde sol kesimi de derinden etkileyecek olan siyasal özgürlükler konusunda en cesur adımları Özal atmıştır. Özal Türkiye Cumhuriyeti’nin yaşamış olduğu bir darbe dönemi sonrasında halkın merkez sağ olarak nitelendirilen partisi olan ANAP’a gösterdiği yoğun talebini demokrasi zaferi olarak nitelendirebiliriz. Askeri darbenin halkın üzerinde kurduğu tepeden inmece yaklaşıma karşılık olarak muhafazakar liberal demokrat olarak parti kimliğini ortaya koyan ANAP halkın dini-ailevi değerlerini de kollayan bir politika ile 1980’lerde tüm dünyada baş göstermiş olan neo- Muhafazakârlık ve liberal anlayış ile Türkiye kalkınmaya yönelik hamlelere girişmiştir, Türkiye’yi dünya pazarı içerisinde rekabete açan bir strateji, yöntem benimsemiştir. Özal’ın Batılı ve modern olarak tanınması,

eşinin türban takmaması, batıda uzun zaman geçirmiş olması ve bazı alanlarda ters düşmesine rağmen ordu erkanı tarafından dışlanmaması, onun hem “modernist” zihniyete hem de ekonomik alanda ordu ile ortak düşüncelere sahip olmasına bağlanabilir. Aynı zamanda Özal’ın hem Türkiye modernistleri, laikleri ve ordusu hem de dindarlar tarafından kabul edildiği düşünülürse, onun açık keskin bir ideolojisinin olmadığı görülür. Keza onun liberalliği bir düşünce sistemi olmaktan ziyade her şeyi hoş gören bir tutumdan ibarettir. (Karpat,2014: 226). Özal kutsal devlet, otoriter devlet anlayışına karşı çıkmış ve siyasal iktidarı güçlendirme çabalarında bulunmuştur. Siyasal iktidarın güçlendirmek için "seçilmişlerin atanmışlara önceliğinden söz etmiştir. Özal'ın geleneksel "kutsal devlet" devlet anlayışına karşı tavır alması; devletin merkezîyetçi, bürokratik gücünü zayıflatarak kendi siyasal iktidarını güçlü kılma ve sağlamlaştırma yolunda gerçekleştiğinden, siyasal iktidarı güçlendirme girişimleri başarılı olmamıştır.(Eştürk, 2006: 96).

Özal 1980- 1993 arası dönemde Türk toplumuna, ana hatlarıyla dünyayla bütünleşen bir iktisadi anlayışı, devlet memurluğu zihniyetinden kurtulup ekonomik girişimciliğe yönelme zihniyetini, bireylerin kendi haklarını ve hukuklarını devletinkinin önüne çıkarma cesaretini aşılamıştır. (Çaha, 2001: 130-131). 1989-91 yılları arasında iktidar olan Anavatan Partisi lideri Özal milliyetçi muhafazakârlığı, liberalizmle eklemlen tipik bir yeni sağ lideridir, temsilcisidir. Muhafazakârlığın tutuculuk olmadığını sık sık belirten Özal, dindar ve geleneksel hassasiyetlerin kamusal meşruiyet alanını genişletirken gerek kamusal gerekse özel alanda pratik faydası olan her şeye açık bir tutum sergilemiştir (Bora & Erdoğan, 2004 akt. Akkır, 2006: 75). Özal 1989 yılında Genel Merkez binasının açılışında yaptığı konuşmasında muhafazakârlık-tutuculuk üzerine şu açıklamayı yapar (akt. Dursun, 2004, 196): “Bizim muhafazakârlığımız, bazılarının tanıdığı, düşündüğü gibi tutuculuk değildir. Bizim muhafazakârlığımız âdetimize, tarihimize ve inançlarımıza saygıdır. Ve bu adet ve ananelerimizden devre uyan iyilerini en iyi şekilde muhafaza etmektir. Muhafazakârlık kavramının, bazı maksatlı ve demagog çevrelerce tutuculuk olarak lanse edilmesi ve bu anlayışın sahiplerinin bir aşağılama sembolü olarak sunulması hem ANAP tarafından kabul edilmeyecek bir durumdur. Hem de ülkemizin gerçekleri bakımından da kabulü olmayan bir nitelemedir. ANAP olarak muhafazakârlığı millet olmanın, binlerce yıllık tarihi birikimin ve devlet geleneğinin sahibi olmanın, geçmiş ve günümüz coğrafyasında ortak bir kaderi paylaşmanın kaynağını ve dayanağını oluşturan değerler bütününün korunması olarak algılıyoruz”. (Akkır, 2006: 74). ANAP Parti Programında, devletin millet için var olduğu vurgulanarak geleneksel kutsal devlet anlayışına karşı çıkmıştır. Yeni devlet anlayışına göre,

devlet iktisadi faaliyetlerden elini çekip, sosyal yapının düzenlenmesi, adaletin, güvenliğin sağlanması ve devletin sanayi yatırımları yerine alt yapı yatırımlarına yönelmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. ANAP Parti Programındaki devlet anlayışı klasik liberalizmin devlete vermiş olduğu; devletin iktisadi faaliyet alanlarından çekilip, iç ve dış güvenliği sağlama gibi sınırlı devlet anlayışı ile aynı doğrultuda olmuştur. Ancak uygulamada bir paradoks yaşanmıştır. ANAP döneminde merkezi yapının gücü ve otoritesi devam etmiştir. Devlet iktisadi faaliyetlerde, özel sektörü kollamıştır. Teşvik ve fon uygulamalarıyla ekonomiye büyük ölçüde müdahalede bulunmuştur. (tbmm.gov.tr/eyayin). Özal, her şeyden evvel, tüm sosyal kesim liderlerinin kabul edildiği bir siyaset izlemiştir. Özal siyasetinin ana özellikleri, Türkiye'nin bütünlüğünü ve çeşitliliğe dayanan kimliğini muhafaza ederek, liberal bir yoldan yürüyüp ekonomik gelişmeyi esas tutarak, modernleşme ve globalleşmenin gereğine uyarak dünyaya açılmaktır. Bu siyasette Özal bütün aşırı uçların gücünü azaltarak yeni yollardan yürümelerine imkân sağlamıştır. (Karpata, 2014: 226). Kısacası Özal muhafazakârlığın destur edindiği düzeni ve istikrarı birliği bütünlüğü sağlama adına toplumu bütüncül ortak payda içerisine alan değerleri örfleri adetleri de hicaz edinerek toplumu muhafazakâr çizgi de bir arada tutmayı başarmıştır.

4.AK Parti Dönemi ve Muhafazakâr –Demokrat Kimliği

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerinin ardından, "muhafazakâr demokrasi" adlandırmasının partinin seçmen tabanını oluşturan farklı kesimleri bir araya getireci bir kimlik olarak öne çıkarıldığını görmekteyiz. Bu adlandırmaya başvuran söylem içinde "müzakere", "katılım", "hoşgörü", "çok kültürlülük", "uzlaşma" kavramlarının da pragmatik bir politika kavrayışı, demokrasinin araçsal, bir yorumu, bireysel çıkarlar etrafında örgütlenen bir sivil toplum anlayışı ve dinsel kimliklere, din ve vicdan özgürlüğüne dayalı bir uzlaşma arayışını ortaya koyacak biçimde kullanıldığı görülmekte. Bu çalışma, AKP ileri gelenleri ve milletvekillerinin "muhafazakâr demokrasi" kavramlaştırmasını ve bu kavramlaştırmaya eşlik eden pragmatik-araçsal demokrasi anlayışını sorgulamayı amaçlamakta. AKP kadrosunun büyük bir kısmının milli görüş geleneğinden devşirilmiş olması, bu gelenekten insanların 28 Şubat boyunca günah keçisi olarak lanse edilmesi, Erbakan'ın pek de iç açıcı olmayan kişisel politik mirası düşünülürse, partinin başta münbit bir zeminde durduğunu söylemek güçtür. Fakat IMF- Dünya Bankası programının stabilize ettiği bir ekonomi, ABD - AB ikilisinin ekonomik ve siyasal talepleriyle dışarıdan, her sınıftan toplumsal entegrasyon isteğinin içeriden dayattığı bir "düzenin" sunduğu dolaysız katkı da gözardı edilemez. Yine de AKP'nin bütün sağ birikimine rağmen, Muhafazakârlığı,

milli görüş doğmasına ve laik histeriye karşı İslamcılığı, örgütlü bütün temsilcilerine rağmen milliyetçiliği, daha liberal oluşumlara rağmen popülist bir demokratik projeyi, yerleşik bütün unsurlara karşı Avrupa Birliği'yle entegrasyonu birbirine ekleme ve bunları bir biçimde kamusallaştırarak, toplumla konuşabilme becerisinin altını çizmek gerekir. (Çiğdem, 2014: 62). Kültürel ve siyasal açıdan milliyetçi muhafazakâr, ekonomik açıdan serbest piyasa ekonomisi ile liberalizmi savunan ve geleneklere, toplumsal alanda dine, bunun yanında demokrasiye ve Batı'ya dönüklüğe vurgular yapan AKP'nin bu duruşu oldukça eklektik bir görünüm sergilemektedir. (Erler, 2007:131). 2002 Genel Seçimleri öncesinde yeni kurulan bir parti olarak kendini, kadrolarını ve seçmen tabanını paylaşmaya aday olduğu partilerden ayırmayı hedefleyen AKP, bu hedefine ulaşmak için, Türkiye'de daha önce bir araya getirilmemiş iki kavramdan yararlanan bir adlandırmayı tercih etti: Muhafazakâr demokrasi. Kavramın içerdiği muhafazakârlık ve demokratlık nitelikleri, aslında daha önce birçok parti tarafından benimsenmiş, pek çok bağlamda dile getirilmişti. AKP, "muhafazakâr demokratiğin" ne anlama geldiğini açıklarken, yirminci yüzyılın son çeyreğinden bu yana tanıdığımız, ancak sol politikaların eylemlilik alanı içinde gelişen kimi kavramları ödünç aldı. Bunların başında gerek siyaset bilimi literatüründe gerekse politik ve toplumsal arenada liberal demokrasinin krizi ve bu krizin aşılması için öne sürülen çözüm önerileri bağlamında 1960'lı yılların sonlarından bu yana gündeme getirilen ve özellikle de radikal demokrasi tartışmaları içinde yeni bir bağlama taşınan, "katılımcılık", "çok kültürlülük" ve "müzakere" kavramları gelmekte. Ancak bu kavramlara başvuran literatürün demokrasiyi ve politik etkinliği anlamlandırma biçimi ile Türkiye'deki güncel politika içinde, özellikle de kendi kimliğini "muhafazakâr demokrat" olarak tanımlayan AKP'nin katılım, çok kültürlülük ve müzakereden anladığı arasında önemli bir fark olduğunu belirtmek gerekiyor. (Doğanay, 2007: 66). BBC'ye verdiği bir röportajın içeriğinde Başbakan Yardımcısı ve aynı zamanda partinin kurucularından biri olan Bülent Arınç, Ak Parti'nin kimliğine ilişkin bir soru üzerine, kurulduğunda tüzükte partiyi "muhafazakâr demokrat" olarak tanımladıklarını vurgulayarak, "Kendimizi ne solcu ne de sağcı olarak gördük. Bizce Muhafazakârlık, toplumun değerlerini korumak ve bunlara saygı göstermek, demokratlık da herkesin arzuladığı şekilde demokratik kriterleri yerine getirmek ve demokrasinin devamını sağlamak anlamına geliyor" değerlendirmesinde bulundu. Kimliklerini böyle dile getirmelerinin, Türk kamuoyunca da takdir edildiğine yönelik inancını dile getiren Arınç, bu tanımları herkesin uygun gördüğünü söyledi. Halkın büyük kısmının kültürel, dini, milli ve ailevi değerlere saygı gösterdiğini aktaran Arınç, ahlak ve onur gibi kavramların Türk toplumu için önemli olduğunu belirtti.

Arınç, Muhafazakârlık kavramının bütün bunları kapsadığına işaret ederek, "Bu değerleri koruduğumuzu gören Türk kamuoyu bizi seçti. Demokrasi ortak zeminimizdir. Hem Türkiye hem de Batı'da bazıları bizi yanlış tanımlıyor. Biz dini yahut İslamcı bir parti değiliz. İnsanlar, partinin başındaki bazı dindar kişileri emsal göstererek bu tip iddialarda bulunuyor. Dindar kişilerin her partide siyasetle ilgilenebileceğine inanıyoruz" (hurriyet.com.tr/gundem/).

Akdoğan muhafazakâr demokrat kimliğin parametrelerini şöyle sıralıyor: "Muhafazakâr demokratlık devrimci değil tedrici, aşamalı ve geleneksel değer ve kazanımları koruyan değişim anlayışına dayanır. Kurulu düzen dayatmacı aşırılıklardan, radikalizm ve toplum mühendisliğinden korunmalıdır. Halk egemenliğini, anayasallığı, evrensel normlara dayalı hukuki meşruiyeti önemser. Sınırlandırılmış ve tanımlanmış bir iktidardan yanadır. Muhafazakâr demokratiğe göre siyaset alanı uzlaşma kültürüne dayanır. Toplumsal alandaki farklılıkların siyasal alanda temsili ancak uzlaşma ve hoşgörü zemininde olur. İdealizm ve realizm arasında denge kurulmalıdır. Devletin ideolojik bir tercihle kendini dogmatik bir alana çekmesi kabul edilemez. Devlet asli fonksiyonlarına çekilmiş, küçük, dinamik ve vatandaşların şekillendirdiği ve denetlediği bir yapıda olmalıdır." (Akdoğan, 2004: 15-17) AKP statükocu değil yeniliğe açık modern muhafazakâr olarak tanımlıyor kendini. AKP'lilere göre Muhafazakâr demokrat demek "Türkiye'nin kültürel ve toplumsal birikimlerini korumak anlamında Muhafazakâr, modern kurum ve değerleri savunmak anlamında da demokrat" demektir. Partinin toplumla devlet arasında kimliksel bir köprü, muhafazakâr demokrasinin de parti ile dünya arasında ideolojik bir köprü olacağını dile getiriyor. Akdoğan'a göre Muhafazakâr demokrasinin koordinatları da şu şekilde özetlenebilir: "Gelenek önemsenmekle birlikte modern kazanımlar da gözardı edilmez. AKP'nin muhafazakârlıktan anladığı mevcut kurum ve ilişkilerin korunması değil, bazı değerlerin korunmasıdır. Muhafazakârlık, köklülük, devamlılık ve istikrar üzerine vurgu yaparak yeniliği tarihsel birikime adapte etme gayretindedir. Sivil siyaset ve sivil toplum kuruluşlarının rolü ara korunak mekanizmaları olarak önemlidir. AKP'ye göre Türkiye'de eksik ve kendine özgü bir demokrasi yerine çoğulculuk, çökseslilik ve tahammül duygusunu sindirebilmiş bir demokrasi kurulmalıdır. İdeal olan idari, toplumsal, siyasal tüm alanlara yayılmış organik bir demokrasidir; sadece seçim ve belirli kurumlara indirgenmiş bir demokrasi değil. Bunlar hem AKP'nin kimlik tanımlaması hem de topluma karşı taahhütleridir. Demokrasiye, toplumun aktif katılımıyla pratik kazandırmak ılımlılığı ve uzlaşmayı sistemin ayrılmaz parçası haline getirmek AKP'nin üst düzey siyasi hedefi olarak sunuluyor." (Akdoğan, 2004: 15-18). Karpat'ın görüşüne göre

Ak parti programı, Türkiye’deki büyük partilerin arasında en geniş ve liberal parti programıdır. Millî Görüş’ün dar ideolojik çerçevesini kesin şekilde bir kenara atarak, her anlamıyla geniş, demokratik, maddiyatı ve maneviyatı dengelemek isteyen bu program, laikliği Türkiye gerçeklerine göre tanımlamıştır. Pozitivist laiklik, hükümeti ve devleti hâkim grupların kendi görüşlerini topluma tepeden kabul ettirmesi için, sosyal, kültürel mühendislik aracı olarak kullanmıştı. Buna karşılık AKP, dini, devletin yetkisinin dışına çıkarıp serbest hale sokarak kişinin seçimine bırakmayı öngörüyor. (2014: 246-247). AKP İslamcı bir nitelmeden ısrarla kaçınmaya çalışmakta; buna karşılık hem sistem nezdinde meşru sayılan hem de kendisiyle halk arasında, anlamı konusunda görünen kadarıyla özel bir mutabakat bulunan bir dil olarak muhafazakârlığı öne çıkarmaktadır. (Aktay, 2004:350)

Ak parti 2004 yılında “Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu” çerçevesinde parti olarak, siyaset felsefesini “Muhafazakâr Demokrat” olarak ortaya koyarak çizgisini belirtmiştir. Sempozyumda konuşmasını gerçekleştiren dönemin Başbakanı ve parti kurucusu Recep Tayyip Erdoğan partisinin kimliğini şu sözlerle açıklamıştır:

“Ak Parti, ‘Muhafazakârlık temeline oturmuş bir kitle partisidir.’” Erdoğan konuşmasının ardından Muhafazakârlık anlayışlarının temellerini şöyle açıklamıştır:

“AK Parti, yeni Muhafazakâr demokrat çizgiyi Muhafazakârlığın genlerine ve tarihi kodlarına uygun şekilde, ama siyaset yaptığı coğrafyanın toplumsal ve kültürel geleneklerine yaslanarak ortaya koymaktadır. AK Parti değişime değil, gerileme ve yozlaşmaya direnen bir anlayıştadır. Değişimi gelişim ve ilerleme anlamında savunmaktadır. AK Parti geçmişin statükoculuk üzerine bina edilen muhafazakârlığı yerine yeniliğe açık modern bir Muhafazakârlık üzerinde durmaktadır. AK Parti, evrimci veya tedrici ve doğal sürecinde işleyen toplumsal dönüşüme dayalı bir değişimi savunmaktadır”. (2004: 13). Mert’e göre AKP’nin değişimci olup olmadığı tartışması ayrı konu, ancak ortada basit bir kavram sorunu var, muhafazakârlık siyasal bir akım veya tutum olarak değişime karşı değil, tam tersine değişimcidir. Hatta muhafazakârlığın bir değişim yaklaşımı olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Tarihsel çıkış itibarıyla, radikal değişime karşı, tedrici değişim alternatifi olarak ortaya çıkmış, düşünsel ve siyasal Planda bu istikamette gelişmiştir. (Mert, 2004: 320). Kısacası Muhafazakârlık, toplumun kendi iç dinamikleriyle işbirliğini ve gelişimi istikrallı kılar.

SONUÇ

Bu makalede amaçlanan Türkiye üzerinden muhafazakârlık algısının, toplumun en güçlü kalkınmış olduğu süreçleri yaşadığı ANAP – Özal Dönemi- ve AKP dönemleri içerisinde gerek ekonomik koşullar gerekse değersel, örfi, dini, aile gibi konular üzerinde şekillenmiş olan belli politikaların örtüştüğü veya ayrıştığı durumlara noktaları belirtmektir. ANAP hükümeti 1980’ler ile darbe sonrası kurulan sivil bir hükümet oluşumu ile her kesime göstermiş olduğu hoşgörü ve ılımlı siyasal anlayışı söylemi ile kaos ortamından uzak bir düzen yaratarak Türk toplumunun özüne hitap ederek her kesimden destek almışlardır. Dayatmacı, baskıcı bir yönetim anlayışından kurtulan toplum bir anda liberalizmin özgür açık sularında kendini arayış içerisine girmiştir.

Özal ekonomik süreçte uyguladığı özgür rekabetçi piyasa ile ülkeyi Batılı anlayış çizgisine kaydırarak kalkındırma sürecine getirmiştir. 2002 yılında, kuruluşunda yaklaşık 3- 4 ay sonra ilk seçim sürecinde tek başına iktidar olan Ak parti hükümeti de tıpkı, Özal’ın izlediği politik süreçlere paralel olarak dini hassasiyetleri, etnik farklılıkları, kültürel değerleri önemseyerek saygı duyarak “ortak payda” da bir bütün olma anlayışı ile geniş kitlelere hitap etmiştir. Ak parti, ANAP’tan farklı olarak, Yeni Muhafazakârlık – Neo- Liberalizmi- salt ekonomik bir ideolojik zeminde oturtmak yerine gündelik hayatın tüm kurumlarında kendini hissettiren bir yaşam pratiği halini almış Muhafazakârlık algısı yaratarak kendi partisini “Muhafazakâr Demokrat” kimliği ile tanıtmıştır. İki parti içinde Türkiye Cumhuriyeti’nin demokrasi ve siyasal hayatı çerçevesinde ki önemi ülkenin refah, huzur, birlik- bütünlük ve uzlaşma felsefesiyle kalkındırmaya yönelik bir siyaset felsefesine hâkim olmalarıdır.

KAYNAKÇA

ANDERSON, B. (1993) “Hayali Cemaatler -Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması”, (Çev. İskender Başarır) İstanbul, Metis Yayınları.

AKTAY, Yasin (2004), “İslamcılıkla Muhafazakâr Bakiye”, Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt: 5 Muhafazakârlık, İstanbul, İletişim Yayınları, s.346-360.

AKDOĞAN, Yalçın (2004), Ak Parti ve Muhafazakâr Demokrasi, Alfa Yayınları, İstanbul.

BENETON, P. (1991), “Muhafazakârlık” çev. Cüneyt Akalın, İletişim yay. İstanbul

TANIL, Bora (2014), “Türk Sağının Üç Hali Milliyetçilik Muhafazakârlık İslamcılık” , Birikim Yayınları, 8. Baskı, İstanbul.

ÇİĞDEM, Ahmet (2014), “Geleceği Eskitmek: AKP ve Türkiye”, 1.baskı, İletişim Yay. İstanbul.

KARPAT, Kemal, (2014), “Kısa Türkiye Tarihi: 1800-2012”, 4.baskı Timaş yay. İstanbul.

KARPAT, Kemal, (2009), “Osmanlı’dan Günümüze *Kimlik ve İdeoloji*”, 1.baskı, Timaş yay. İstanbul.

MERT, Nuray, (2004), “*AKP ve Muhafazakâr Demokrasi*”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, AK Parti Yay. İstanbul.

HOFFER, E. (2011), “Kesin İnançlılar”, çev. Erkil Günur, 3.baskı, Plato yay. İstanbul.

DUBIEL, Helmut, (1998), “Yeni Muhafazakârlık Nedir?”, çev. Erol Özbek, 1.baskı, İletişim yay. İstanbul.

ÖZİPEK, Bekir, (2011), “Muhafazakârlık: *Akıllık, Toplum, Siyaset*”, 4.baskı, Timaş yay. İstanbul.

ERDOĞAN, Recep Tayyip (2004), “*Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu Açılış Konuşması Önsöz*”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu içinde, AK Parti Yay. İstanbul.

DURSUN, Davut, (2004), “*Muhafazakârlık ve Türk Muhafazakârlığının Sorun Alanları*”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, AK Parti Yay. İstanbul.

DEMİREL, Tanel, (2004), “*Türkiye’de Merkez Sağ ve Muhafazakârlık*”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, AK Parti Yay. İstanbul.

ÇAHA, Ömer (2001), “Dört Akım Dört Siyaset”, Zaman Kitap, İstanbul.

ÇAHA, Ömer (2004), “*Muhafazakâr Düşüncede Toplum*”, Uluslararası Muhafazakârlık ve Demokrasi Sempozyumu, AK Parti Yay, İstanbul.

GİDDENS, A. (2002), “Sağ ve Solun Ötesinde Radikal Politikaların Geleceği” çev. Müge Sözen, Sabir Yücesoy, Metis yay. İstanbul.

YILMAZ, Aytekin, (2001), “Çağdaş Siyasal Akımlar Modern Demokraside Yeni Arayışlar”, Vadi yay. İstanbul.

DOĞANAY, Ülkü, “AKP'nin Demokrasi Söylemi ve Muhafazakârlık: Muhafazakâr Demokrasiye Eleştirel Bir Bakış”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 62, sayı: 1, Yıl: 2007, sayfa: 65-88.

ÜNSALDI, L. (2012), “Sosyoloji Tarihi” , 1. Baskı, Pegem Akademi, Ankara.

GÖKSU Vahap, “Siyasal Kimlikler ve Merkez-Çevre Dikotomisi Bağlamında Türkiye’de Merkez Sağ ve Merkez Sol” Akademik İncelemeler Dergisi Cilt: 8, Sayı: 2, Yıl: 2013, sayfa: 69-90

SUVEREN, Yaşar, “Türkiye’de Sağ-Muhafazakâr Siyasetçilerin Siyasal Toplumsallaşmalarını ve Kimlik Aidiyetlerini Belirleyen Faktörler Üzerine” Akademik İncelemeler Dergisi Cilt: 8, Sayı: 3, Yıl: 2013 sayfa 19-58

ERLER, Özgün, “Yeni Muhafazakârlık, AKP ve “Muhafazakâr Demokrat” Kimliği”, TASAM Stratejik Araştırma Dergisi, Sayı: 10, 2007, sayfa: 126-132.

AKKIR, Ramazan, (2006), “Türkiye’de Din ve Muhafazakârlık” T.C. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana.

SAFİ, İsmail, (2005) “Türkiye’de Muhafazakârlığın Düşünsel – Siyasal Temelleri ve ‘Muhafazakâr Demokrat’ Kimlik Arayışları”, T.C. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi (Siyaset Bilimi) Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

EŞTÜRK, Özlem, (2006) “Türkiye’de Liberalizm: 1983 - 1989 Turgut Özal Dönemi Örneği”, T.C. Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay.

ANAVATAN PARTİ PROGRAMI <https://www.tbmm.gov.tr/eyayin>

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/28699051.asp> (Erişim: 09.06.2015)

<http://www.Muhafazakâr.com/Muhafazakârligin-10-prensibi/> (Erişim:13.06.2015)

<https://www.akparti.org.tr/upload/documents/> (Erişim: 09.06.2015)

